İDİL

SANAT EĞİTİMİNDE DİSİPLİNLERARASI YAKLAŞIMLA KUKLA YAPIMI VE PERFORMANSLARININ KULLANILMASI

Asuman ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi., Karabük Üniversitesi Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, aademir@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7384-1976

Pınar ÇANAKÇI ÇAVDUR
Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bölümü, pinar.canakci@karabuk.edu.tr, Orcid İd: 0000-0001-8507-8701

Cansu AKDENİZ
Kukla Sanatçısı, İstanbul, akdenizcansu@yahoo.com

Özdemir, Asuman; Çavdur Çanakçı, Pınar ve Cansu Akdeniz. "Sanat Eğitiminde Disiplinlerarası Yaklaşımla Kukla Yapımı ve Performanslarının Kullanılması". idil, 121 (2025/6): s. 957–970. doi: 10.7816/idil-14-121-01

ÖZ

Bu makale; Türkiye'de geleneksel sanatlar arasında önemli bir yere sahip olan kukla sanatının, çağdaş sanat eğitiminde yaratıcı düşünme, sosyal beceriler ve iletişim üzerindeki etkileri ile pedagojik katkılarını incelemektedir. Karabük Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen bu araştırma, sanat alanında öğrenim gören öğrenciler arasından gönüllülük esasına göre belirlenen on iki katılımcı ile yürütülmüştür. On bir gün süren uygulama sürecinde katılımcılar; bireysel hikâyelerini tasarlayarak kuklalarını üretmiş, performans süreçlerine aktif katılım sağlamış ve çalışma sonunda kent genelinde izleyiciyle buluşmuşlardır. Bu bağlamda kukla sanatı; yalnızca geleneksel bir form olarak değil, aynı zamanda eğitimde etkili bir araç ve disiplinler arası öğrenme sürecinin bir bileşeni olarak ele alınmıştır. Eğitim sonrası elde edilen anket verileri; öğrencilerin yaratıcılık, disiplinler arası düşünme ve özgüven gibi alanlarda gözle görülür bir gelişim kaydettiğini göstermiştir. Araştırma sonucunda; kukla sanatının, sanatsal ve kültürel mirası bir eğitim aracına dönüştürerek eğitim fakülteleri ve sanat okulları için yenilikçi bir model sunabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışma, tarihsel ve kültürel mirasın sanatsal pratiklerle bütünleştirilmesi yoluyla, özellikle Safranbolu'nun sosyo-kültürel yapısına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kukla, görsel sanatlar, sürdürülebilirlik, kültür, Safranbolu, geleneksel sanatlar

Bu çalışma Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir.
Proje Numarası:KBÜBAP-23-ABP-029

Makale Bilgisi:
Geliş: 19 Nisan 2025 *Düzeltme:27 Eylül 2025* *Kabul: 5 Ekim 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Sanat eğitimi, bireylerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirerek topluma değerli katkılar sunmalarını sağlar. Temelinde yaratıcı düşüncenin yer aldığı bu eğitim süreci, birçok araştırmanın odak noktası olmuştur. Eisner (2002: 70), sanat eğitiminin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini artırdığını; onlara esneklik, ifade yeteneği ve farklı yaşam durumlarına uyum sağlama kapasitesi kazandırdığını belirtmektedir. Kendini ifade etme becerisi, kendini tanıma ve keşfetme süreçleriyle doğrudan bağlantılıdır. Kendini tanıma, bu keşif sürecinin zengin içeriklerle derinleşmesiyle mümkündür ve yaratıcı potansiyeli besleyen bir temel oluşturur. Böylece yaratıcı düşünce, bireyin sorgulamalar ve sezgilerle ilerlemesine olanak tanır. Keşfetme arzusu, kişiyi canlı tutarak yeni olasılıkların ve yolların ortaya çıkmasına vesile olur. Csikszentmihalyi (1996: 51-91), "Flow and Creativity" başlıklı çalışmasında, yaratıcı bireylerin keşfetme arzusunu ve işlerine duydukları sevgiyi merkeze alarak, bu tutkunun çalışmalarını nasıl şekillendirdiğini vurgular. Bu ve benzeri yaklaşımlar, yaratıcı düşünme sürecinin sanat eğitimi bağlamında değerlendirilmesinin gelecekteki çalışmalar için önemli bir zemin oluşturduğunu göstermektedir. Özellikle disiplinlerarası yaklaşımlar, bu sürecin merkezinde yer alarak yaratıcılığın gelişiminde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Farklı disiplinlerin bir araya gelmesi, yaratıcı süreçleri zenginleştirerek sanatsal ve pedagojik uygulamalara yeni boyutlar kazandırmaktadır. Sanat eğitimi ve disiplinlerarası tekniklerin yaratıcılık üzerindeki etkisi ele alındığında, çağdaş sanat eğitiminin farklı alanları birleştirerek yeni ifade biçimleri ve öğrenme süreçleri oluşturduğu görülmektedir. Araştırmanın temel bileşenlerinden biri olan kukla sanatı ve performansı; görsel sanatlar, drama, edebiyat ve eğitim gibi farklı alanlarla etkileşim içinde bulunarak disiplinlerarası bir öğrenme ortamı yaratmaktadır. Görsel sanatlar eğitimi bağlamında kukla sanatı; yaratıcı düşünmeyi teşvik eden, bireysel ifade becerilerini güçlendiren ve kültürel aktarımı destekleyen etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye'de bu alanda yapılan akademik çalışmalar henüz sınırlı düzeydedir. Ülkenin kültürel mirasının önemli bir parçası olan kukla sanatı, köklü geçmişine rağmen eğitim alanındaki kullanımı açısından yeterince ele alınmamıştır. Uluslararası düzeyde ise UNIMA (Uluslararası Kukla Birliği) gibi kuruluşlar, eğitim ve terapötik amaçlarla kukla kullanımına ilişkin çeşitli araştırmalar yürütmektedir. UNIMA Türkiye Merkezi de benzer konular üzerinde çalışmalar yaparak kukla sanatının eğitimdeki rolünü araştırmaktadır. Öztürk (2012: 27), çocukluk döneminde derin izler bırakma gücüne sahip olan kukla ve kukla tiyatrosunun, eğlendirici yönünün yanı sıra konvansiyonel eğitimin tek yönlü iletişimine karşı duyulara hitap eden ve deneyimle öğrenmeye olanak veren bir alternatif olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda kukla sanatı, yalnızca geleneksel bir eğlence aracı ya da kültürel aktarım nesnesi değil; aynı zamanda eğitimde etkili bir pedagojik araç olarak ele alınmalıdır. Kukla sanatı, tarihsel ve kültürel birikimiyle gelenekten geleceğe uzanan bir köprü işlevi görürken, eğitim alanındaki potansiyeli de dikkate değerdir. Uluslararası araştırmalar, kuklaların eğitimde kullanılmasının öğrencilerin yaratıcılığını, motivasyonunu ve öğrenmeye olan ilgisini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Kröger ve Nupponen (2019: 393), "Puppet as a Pedagogical Tool: A Literature Review" başlıklı çalışmalarında; kuklaların iletişimi destekleme, olumlu bir sınıf ortamı oluşturma, yaratıcılığı teşvik etme, grup içinde iş birliği sağlama ve öğrenme süreçlerinde tutumları değiştirme olmak üzere beş temel alanda etkili olduğunu belirtmektedir. Disiplinlerarası eğitim yaklaşımlarının geleneksel modellere kıyasla sağladığı faydalar, özellikle kukla yapımı ve performans süreçlerinin öğrencilerin yaratıcı gelişimi üzerindeki olumlu etkileriyle birleştiğinde daha belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle, tarihsel bir değere sahip olan kukla sanatının sanat eğitiminde etkin bir şekilde kullanılması, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Kukla sanatı, eğitimde yeni bir disiplinlerarası deneyim sunmanın yanı sıra öğrencilerin mesleki becerilerine de katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, kukla yapımı ve performanslarına dayalı etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin algı düzeylerinin ölçülmesi ve kullanılan pedagojik yöntemlerin sanatsal ifade becerilerine katkısının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Böylece, unutulmaya yüz tutmuş kukla sanatı yeni bir eğitim yaklaşımıyla ele alınarak; sadece bireysel yaratıcılığı değil, aynı zamanda sosyo-kültürel açıdan geleceğe katkı sağlayacak bir sanat ve eğitim unsuru olarak yeniden değerlendirilecektir.

Kukla tarihi ve Sanat eğitimindeki yeri

Kukla ve kuklacılık, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de günlük yaşamın izlerini taşıyan ve köklü bir geçmişe sahip olan önemli bir sanat formudur. Kuklanın kökenine dair kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, tarih boyunca farklı kültürlerde sosyo-kültürel pratiklerin bir parçası olarak varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Antik Mısır'dan Çin'e, Antik Yunan'dan Osmanlı'ya kadar geniş bir coğrafyada ritüel ve eğlence amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Baird, 1965). Türk kültüründe Şaman ritüellerinden günümüze uzanan bu gelenek, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınmış; zamanla gölge oyunu ve ipli kukla gibi türlerle çeşitlenerek zenginleşmiştir (Yakıcı, 2009:36). Farklı kaynaklara göre, kil, tahta ve fildişi gibi malzemelerden yapılan ilk kukla örnekleri MÖ 2000'lere kadar uzanmaktadır. Anadolu kültürüne yansıyan kuklacılığın kökeni ise Orta Asya ve Mezopotamya'ya dayandırılmaktadır. Türkiye'ye Orta Asya'dan getirildiği düşünülen kuklacılığın 14. yüzyıla kadar uzandığı belirtilmekle birlikte, 19. yüzyılın sonlarına doğru etkisini yitirmeye başladığı ifade edilmektedir (Güler vd. 2007:211). Tarihimizin en önemli kaynaklarından biri olan Evliya Çelebi'nin (1611-1685?) Seyahatname adlı eserinde, 17. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaygın olarak gerçekleştirilen kukla gösterilerine rastlanmaktadır. Ayrıca, bu eserde kuklacılıkla ilgilenen ve bu sanatı icra eden kişilere ilişkin listelerin de bulunduğu belirtilmektedir (Yerdelen, 1999). Evliya Çelebi'nin gözlemleri, Osmanlı dönemindeki kuklacılık pratiklerine dair önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Osmanlı döneminde kuklacılığın en büyük gelişimini 17. yüzyılda gösterdiği; el kuklası, ipli kukla ve gölge oyunu (Karagöz ve Hacivat) gibi türlerin bu dönemde yaygın olduğu bilinmektedir. Türk kuklacılığı; ayak kuklası, yer kuklası, araba kuklası, dev kukla, iskemle kuklası, el kuklası, çubuklu ve ipli kukla gibi farklı biçimlerde çeşitlenmiştir (Yakıcı, 2009:37). Kuklalar, 17. yüzyıla kadar "lubet, suret, kabarçuk, korçak, hayal, çadır hayal, piyade çadırı" gibi farklı isimlerle anılmış; 17. yüzyıldan itibaren ise yalnızca "kukla" terimi yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Batılı anlamda kukla oyununun ise 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıktığı ve bu süreçte Thomas Holden'in etkili olduğu belirtilmektedir (Bayrak vd. 2019:13).

Kukla sanatı, tarihsel süreç içerisinde sadece eğlence aracı olmanın ötesine geçmiş; dinsel ritüellerde, şifacılıkta ve tılsım oluşturmada rol oynamış, aynı zamanda eğitici bir araç olarak da kullanılmıştır. Şaman kültüründeki ayin ve ritüellerde yer alan kuklanın, ilkel topluluklarda ölmüş yakınları anma merasimlerinden doğmuş olabileceği öne sürülmektedir (Baydemir, 2011:64). Kuklanın insan doğasıyla olan ilişkisini temel alan bu anlayış, kuklanın inanç sistemleriyle bütünleşmesine de zemin hazırlamıştır. Tarih boyunca insan, sosyal, kültürel ve dini pratikler aracılığıyla çevresinde olup biteni dramatize ederek sanat yoluyla ifade etmiştir. Sanatçılar, içinde doğdukları toplumun değer yargılarını ve geleneklerini sanat yoluyla yeniden yorumlamış ve aktarmıştır. Bu bağlamda evrilen sanatlardan biri olan kukla, zamanla farklı ülkelerde değişik teknikler kullanılarak gelişmiş ve özgün sanatsal formlar kazanmıştır (Yakıcı, 2009:34).

Kukla sanatı, tarihsel süreçte farklı çıkış noktaları, üretim nedenleri ve kullanım amaçlarıyla şekillenmiş olsa da zamanla işlevsel bir dönüşüm yaşamıştır. Özellikle modernleşmeyle birlikte kullanım alanı daralarak ağırlıklı olarak eğitsel ve eğlenceye yönelik bir araç haline gelmiştir. Günümüzde ise kültürel bir öğe olarak kukla, topluma dönemin ruhuna uygun değerler aktaran önemli bir sanatsal ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde dünya çapında birçok ülkede kukla festivalleri düzenlenmekte, geleneksel ve modern kuklalar sahnelenmektedir. Türkiye'de ise son yıllarda İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir gibi büyük kentlerde gerçekleştirilen festivaller aracılığıyla kukla sanatı yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu festivallerin, halk ile doğrudan etkileşim sağlayarak geleneksel sanatların sürdürülebilirliğini artırdığı görülmektedir. Örneğin, Uluslararası İstanbul Kukla Festivali 24 yıldır, Uluslararası Bursa Karagöz Kukla ve Gölge Oyunları Festivali ise 19 yıldır devam etmektedir. Buna ek olarak, kukla sanatını geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla kurulan İstanbul Karagöz Kukla Vakfı ve Gülmek İyileştirir Derneği gibi oluşumlar da bu alanda faaliyet göstermektedir (unima.org.tr).

Kukla, yalnızca bir nesne değil; oyun eylemiyle bütünleşmiş bir sanat biçimidir. Kuklanın hareketleri ve ifadeleri, oyun kavramı ile iç içe geçerek aktarımın dramatik bir forma bürünmesini sağlamaktadır. Temur (2017:10), oyun ve oyuncağın kolektif bilincin ürünü olduğunu ve zaman içerisinde evrilerek kültürel birikimi geleceğe taşıdığını ifade etmektedir. Modernleşme süreciyle birlikte çerçevesi daralsa da, kuklanın daha çok eğitici ve öğretici bir eğlence aracına dönüştüğü görülmektedir. Sonuç olarak, kültürel bir öğe olan kukla, topluma zamanın ruhuna uygun değerler kazandıran bir sanat dalı olarak nitelendirilebilir.

Kuklanın eğitimdeki önemi, oyun ile öğrenme arasındaki güçlü bağ üzerinden değerlendirilmektedir. Kuklanın sunduğu dramatik anlatım olanakları, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmelerine ve kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Türk kültüründe Şamanizm'den gelen köklü bir geçmişe sahip olan kukla sanatı, eğitimde drama yöntemi ile birlikte kullanılmakta; yaratıcı düşünme ve özgüven gelişimine katkı

sağlamaktadır. Ancak Türkiye'de bu alanda yapılan akademik çalışmaların ve uygulamaların henüz yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Eğitimde kukla kullanımına ilişkin araştırmalar incelendiğinde, çalışmaların büyük çoğunluğunun oyunun ve kuklanın pedagojik olarak uygulanabilirliğine odaklandığı dikkat çekmektedir. Araştırmacılar (Yaman, 2017; Bayrak vd., 2019; Çetin vd., 2015), kuklanın yaratıcı drama yöntemiyle kullanımına ilişkin önemli bulgular ortaya koymuştur. Ayrıca tıp alanında da kuklanın çocuk hastaların stres düzeyine etkisini inceleyen yakın tarihli çalışmalar bulunmaktadır (Çiçek, 2022; Bunyak, 2022). Bu tür araştırmaların büyük bir kısmının 2010 sonrası dönemde gerçekleştirilmiş olması, kukla sanatına yönelik akademik ilginin yeniden arttığını göstermektedir. Sonuç olarak kukla sanatı; yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda bireylerin yaratıcılığını, bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyen güçlü bir pedagojik araçtır. Türkiye'de bu alandaki akademik ve sanatsal çalışmaların desteklenmesi, kuklanın eğitimde daha etkin bir biçimde kullanılmasını sağlayacaktır.

Disiplinler Arası Yaklaşıma Dayalı Olarak Kuklanın Çalışmadaki Rolü

Kukla, bir aktarım aracı olarak gündelik yaşamın hikâyelerinden ve rutinlerinden beslenir. Kukla performansları belirli karakterler aracılığıyla sahnelenir ve izleyiciyle buluşur. Bu süreç, çift yönlü bir yaratıcılık atmosferi oluşturarak bireyde hem estetik hem de duygusal anlamda bir dönüşüm sağlar. Aynı zamanda yaşam pratiklerini yeniden canlandırarak, aynalama yoluyla dönüştürücü ve yapılandırıcı bir rol üstlenir.

Kuklanın ifade edici, dönüştürücü ve yapılandırıcı rolünün keşfiyle birlikte, disiplinler arası alanlarda kullanımı da yaygınlaşmıştır. Kukla sanatı, hem farklı disiplinlerden beslenmekte hem de bu disiplinleri besleyerek eğitim alanında etkin bir rol üstlenmektedir. Beden, ifade, yaratıcı imgelem ve deneysel yaklaşımlar açısından oldukça etkili bir araç olan kukla; eğitimde kendini ifade etme, yaratıcı düşünceyi harekete geçirme, motivasyonu artırma, terapötik destek sağlama, toplumsal ilişkileri düzenleme ile beden ve düşünce farkındalığını geliştirme gibi yönleriyle değerlendirilmektedir. Eğitimde değerli bir araç olarak kabul edilen kukla, öğrencilerin gelişimine çok yönlü katkılar sağlamaktadır.

Yurt içinde gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde; kukla tekniğiyle bütünleştirilmiş erken çocukluk fen eğitimi uygulamalarının, okul öncesi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ve yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar (Öcal vd., 2022: 227) mevcuttur. Benzer şekilde, çocuk, tiyatro ve kukla ilişkisine kısa bir bakış sunarak kukla ve iletişim gelişimi ilişkisine dair akademik çalışmaları ve bir uygulama örneğini ele alan çalışmalar da (Öztürk, 2022: 27) literatürde yer almaktadır. Öcal ve Karademir'in araştırması, kukla temelli uygulamaların yaratıcı düşünme becerileri üzerinde yüksek; eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde ise orta düzeyde olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Ayrıca bu iki beceri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Öztürk'ün çalışması ise kuklanın pedagojik işlevselliğine dikkat çekerek; çocukların iletişim becerilerinin gelişimine, kendini ifade etme yetilerinin artmasına ve sınıf içi sosyal etkileşimlerin güçlenmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır. Yurt dışında yapılan çalışmalar ise erken çocukluk eğitiminde kukla kullanımının dil gelişimi, okuryazarlık becerileri, yaratıcılık, sosyal farkındalık ve duygusal gelişim gibi alanlarda olumlu etkiler ortaya koyduğunu göstermektedir (Luen, 2021: 89). Kuklaların eğitsel ve terapötik ortamlarda nasıl etkili araçlar olarak kullanılabileceğine dair örnekler sunan çalışmalar da (UNIMA, 2022) bu alanda dikkat çekmektedir.

İnsan veya hayvan figürlerini temsil eden ve oynatıcı tarafından hareket ettirilerek canlandırılan nesneler olarak tanımlanan kukla, her türlü malzemeden yapılabilmektedir. Anadolu'da 'korçak, kudurcuk, kaburcuk, koğurcak, kaurcak' gibi isimlerle anılan kukla, seyirlik oyunların en eski örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Daştan, 2018: 18). Türk kültüründe kukla sanatı zengin bir geçmişe sahip olup; gölge kuklası, ipli kukla ve el kuklası gibi farklı türleriyle dikkat çekmektedir. Tarihsel bağlamda farklı biçimlerde karşımıza çıkan bu kuklalar, günümüzde hem teknik hem de estetik açıdan çeşitlilik kazanmıştır. Bu çalışmada uygulama aracı olarak 'Muppet' türü kuklalar tercih edilmiştir. Jim Henson tarafından geliştirilen 'Muppet' kavramı; 'marionette' (ipli kukla) ve 'puppet' (kukla) kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. Sünger malzemeden üretilen çeşitli kukla türleri bulunmasına rağmen, Muppet kuklalar belirli bir kalıp ve hareket tekniğine dayalı yapılarıyla diğerlerinden ayrılmaktadır (UNIMA, 2023).

Resim-1: Cansu Akdeniz ve Kuklası (Karakteri) 'Muhsin Bey', İstanbul, 2018

Bilekten dirseğe kadar uzanan insan kolunun kullanımıyla canlandırılan Muppet kuklalar, özgün karakterler yaratmaya olanak tanır. Mekâna özgü tasarımları sayesinde çevre kültürünü yansıtabilir, kamusal alanda kolayca uygulanabilir ve izleyiciyle güçlü bir etkileşim kurabilirler. Literatürde 'Puppet' terimi tüm kukla türlerini kapsarken, 'Muppet' kavramı bu kategorinin insanlar tarafından doğrudan canlandırılan özel bir alt türünü temsil etmektedir. Kukla sanatının sahip olduğu bu çeşitlilik, onu yalnızca bir performans aracı olmaktan çıkararak farklı sanat dallarıyla etkileşime girebilen yaratıcı bir ifade alanına dönüştürmektedir. Özellikle görsel sanatlarla bir araya geldiğinde kukla; hem kavramsal hem de biçimsel olarak yeni anlatım biçimlerinin doğmasına olanak tanımaktadır. Bu disiplinler arası etkileşimler, sanatçının kendi anlatım dilini zenginleştirirken yeni sanatsal alanların oluşumuna da katkıda bulunmaktadır. Kukla ve resim gibi farklı disiplinlerin bir araya getirilerek özgün eserler üretilmesi, bu deneyim aracılığıyla öğrencilere mesleki zenginlik ve çeşitlilik bilinci kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Kuklanın kökenine ve tarihsel gelişimine bakıldığında, aslında yetişkin dünyasına yönelik bir anlatım aracı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle, yetişkin kabul edilen yaş grupları ve lisans öğrencileri için kukla, ilgi çekici ve gelişimi destekleyen etkili bir araç olarak kullanılabilir. Bu süreçte bireyler çeşitli öğrenme deneyimlerine hazırlanırken; kukla ve kuklacılık, yaratıcı düşünmeyi teşvik ederek sosyal becerilerin gelişimine katkı sağlar. Dolayısıyla kuklalar, hem bir ifade aracı hem de keşif ve öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Sanat Bölümleri Öğrencilerine Yönelik Kukla Yapımı Eğitimi ve Uygulama Süreci

1. Eğitim Programının İçeriği ve Yöntem

Projenin ön araştırma ve hazırlık aşamasında, kukla eğitmenleri ile görüşülerek konu kapsamında ön incelemeler yapılmıştır. Çalışma, sanat alanında öğrenim gören öğrenciler arasından gönüllülük esasına göre belirlenen on iki katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırma süresince ilgili literatür taranmış ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Eğitim öncesinde kukla yapımı için gerekli materyaller temin edilerek teknik hazırlıklar tamamlanmıştır. Ayrıca katılımcılar ile birlikte araştırmanın temelini oluşturacak bir literatür taraması yapılmış; kent kültürüne ait karakteristik hikâyeler, ifade biçimleri ve kıyafetler gibi unsurlar incelenmiştir. Uygulama süreci, Eğitmen Cansu Akdeniz gözetiminde ve hazırlanan günlük planlar doğrultusunda on bir gün sürmüştür. Bu süreçte her katılımcının kendine özgü karaktere sahip birer beden kuklası tasarlayıp üretmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların belirledikleri kültürel karakterler ve öğeler doğrultusunda kişisel hikâyelerini oluşturmaları sağlanmıştır. Eğitim programı, senaryolaştırma çalışmaları ve ardından gerçekleştirilen performans gösterimleri ile tamamlanmıştır

KATILIMCILAR	LİSANS 1	LİSANS 2	LİSANS 3	LİSANS 4
LİSANS RESİM	X	5	X	4
LİSANS GRAFİK	X	X	2	1

Tablo-1: Katılımcı sayıları

Performanslar, öğrenci performansları ve profesyonel kukla performansı olarak planlanmış ve projenin 11. gününde uygulanmıştır. Öğrenci performansı Tarihi Safranbolu Kazdağlı Camii meydanında, profesyonel kukla performansı ise Safranbolu Belediyesi'ne ait SAKEM binasında gerçekleştirilmiştir. Her iki gösteri de yaklaşık 40 dakika sürmüş, öğrenci performansının ardından katılımcılar kuklalarıyla birlikte kent içinde gezerek halkla etkileşim kurmuştur.

Uygulama Aşamaları:

- Kukla sanatçısı ve eğitmeniyle tanışma, kukla-kuklacılık üzerine söyleşi yapılması,
- Kente özgü karakter ve hikâyelerin keşfedilmesi ve tasarımı,
- Kukla yapımı ve hikâyeleştirme eğitimi,
- Kukla performanslarına temel oluşturacak senaryoların geliştirilmesi,
- Performans denemelerinin yapılması,
- Canlı performanslar yapılarak proje çıktılarının kent ölçeğinde paylaşılması,
- Eğitim alan öğrenciler tarafından 7–12 yaş çocuklara yönelik kukla yapım ve canlandırma atölyesi düzenlenmesi,
- Eğitim sonrası edinilen tecrübelerin bireysel ve grup etkinliklerinde uygulanması,
- Tüm etkinliklerin ardından öğrenci algılarının ölçülerek değerlendirilmesi.

Projenin her bir uygulama basamağı, öğrencilerin yaratıcı potansiyellerini keşfetmeleri ve disiplinlerarası bir bakış açısı kazanmaları için yapılandırılmıştır. Kukla sanatı aracılığıyla, öğrencilerin hem bireysel hem kolektif üretim süreçlerine katılmaları teşvik edilmiş; bu süreçte öğrenciler için sanat eğitimi içinde farklı disiplinlerin bir araya gelerek birbirini beslediği, dönüştürdüğü ve yeni ifade biçimleri oluşturduğu bir alan yaratmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, sanat eğitiminin sadece teknik bilgiyle değil, deneyimsel öğrenme yoluyla da zenginleştiğini gösteren bir model olarak tasarlanmıştır.

Disiplinlerarası yaklaşımla gerçekleştirilen kukla yapımı ve performans etkinliklerinin alan becerilerine, günlük yaşama ve eğitsel sürdürülebilirlik anlayışına katkıları aşağıdaki hedefler doğrultusunda ele alınmıştır:

- Kukla yapımı ve performansların; öğrencilerin kendilerini ifade edebilme yeteneklerine, iletişim ve sosyal becerilerine katkısını belirlemek,
- Öğrencilere mesleki çeşitlilik ve zenginlik kazandırmak,
- Öğrencilerin algısında, yaratıcı düşünme becerilerinde ve problem çözme durumlarında anlamlı gelişimleri ortaya çıkarmak,
- Kukla yapımı gibi sanatsal faaliyetlerin uzun vadeli sürdürülebilirlik potansiyelini araştırmak,
- Kültürel ve bilimsel bir kaynak oluşturmak,
- Bu tür etkinliklerin sürdürülebilirlik potansiyelini incelemek.

2. Uygulama süreci

1. Gün – 02.05.2023

Eğitmen Cansu Akdeniz ile tanışma, kukla ve proje hakkında sunumunun ardından motivasyon ve beden algısı üzerine çalışmalar yapıldı. Karakter ve senaryo keşfine yönelik kısa bilgilerin ardından kent meydanında sosyal hayata dair incelemeler yapıldı.

Resim-2: Cansu Akdeniz'in sunumu

Resim-3 : Motivasyon/Beden ifadesi çalışmaları

Resim-4: Hikaye ve karakter keşifleri

<u>2. Gün – 03.05.2023</u>

Yaratıcı drama tekniklerinden faydalanarak kağıt kuklalar ile mini senaryolar yazıldı ve gruplar halinde uygulandı. Öğrencilerin esinlendiği karakterlerin taslakları çizilerek üç boyutlu çalışma için ön hazırlıklar yapıldı.

Resim-5: Karakter taslakları ve ön çalışmalar

<u>3 - 6. Günler – 04.05. - 07.05.2023</u>

Motivasyon ve odaklanma egzersizleri yapıldı. Kukla iskeletlerinin oluşturulması ve işlemleri yapıldı.

Resim-6 : Kukla iskeletlerinin oluşturulması ve kuklaların yapılması.

7 - 8. Günler – 08.05. - 09.05.2023

Motivasyon ve odaklanma için egzersiz yapıldı. Kukla parçalarında birleştirme ve astarlama yapılarak çalışmalar tamamlandı.

Resim-7: Motivasyon oyunları ve kukla bedenleri için hazırlıklar

9. Gün – 10.05.2023

Kukla beden çalışmaları ile kukla performans denemeleri yapıldı. Ziyarete gelen Safranbolu İMKB Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerine ve eğitmenlerine çalışma kapsamında tanıtım ve sunum yapıldı.

Resim-8, 9: Tanıtım ve sunum

10. Gün – 11.05.2023

Kukla kıyafetleri, aksesuarlar ve saç tasarımları tamamlandı. Performanslar için genel provalar yapıldı.

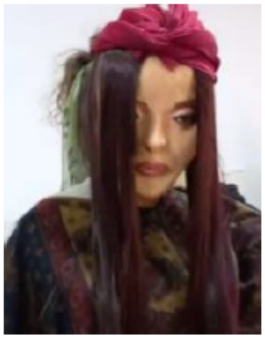

Resim-10: Kıyafet , aksesuar ve saç tasarımları

Resim-11: Provalar

11. Gün – 12.05.2023

Son provalar yapıldı. Performans hazırlıklarının tamamlanmasının ardından tüm öğrencilerle birlikte senaryoya uygun şekilde kukla performansı gerçekleştirildi. Katılımcılar kent meydanında ve sokaklarında gezerek yerli ve yabancı turistlerle ve halkla etkileşime girdiler. Öğrenci performanslarının ardından tarihi çarşı da eğitmen Cansu Akdeniz ve etnomüzikolog Gabriel Meidinger "Üç Günlük Dünyada Bir Muhsin Bey" adlı profesyonel kukla performanslarını sergiledi.

Resim-12: Performans ve etkinliklerden kareler.

Resim 13: " Üç Günlük Dünyada Bir Muhsin Bey"(Cansu Akdeniz, Gabriel Meidinger)

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, kukla yapımı ve performans süreçlerinin sanat eğitimi üzerindeki etkilerini incelemiş; disiplinler arası bir sanat anlayışının öğrencilere sağladığı katkıları ortaya koymuştur. Proje kapsamında yürütülen eğitim ve uygulama süreçleri, katılımcıların sanatsal ifade biçimlerini zenginleştirmelerine, mesleki becerilerini çeşitlendirmelerine ve yaratıcı düşünme kapasitelerini artırmalarına olanak tanımıştır.

Kukla sanatı; yüzyıllardır tiyatro, antropoloji, psikoloji ve müzik gibi farklı disiplinlerle etkileşim içinde olan önemli bir kültürel miras ve eğitsel araçtır. Dünya genelinde kuklacılık alanındaki ilk kurumsallaşma hareketi, 1933 yılında kurulan Uluslararası Kukla Birliği (UNIMA) ile gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise 1990 yılında kurulan UNIMA Türkiye Milli Merkezi, düzenlediği festivaller ve yayınlar aracılığıyla bu mirası yaşatmaya yönelik önemli çalışmalar yürütmüştür.

Günümüzde kukla sanatı, eğitim alanında daha çok okul öncesi ve çocuk eğitimindeki yaratıcı drama etkinlikleriyle ilişkilendirilirken; yetişkin eğitimi ve yükseköğretim düzeyindeki kullanımı üzerine literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda, görsel sanatlar ile kukla sanatını bir araya getiren disiplinler arası yaklaşımlar, hem sanat eğitimi literatüründe hem de pedagojik uygulamalarda yenilikçi bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma dört ana etkinlik başlığı altında yürütülmüştür:

1. Proje tanıtımı ve kukla sanatı hakkında bilgilendirici sunumlar,
2. Kukla yapım eğitimi atölyeleri,
3. Kukla temelli kısa senaryo oluşturma çalışmaları,
4. Hazırlanan kuklalarla performans sergileme.

Bu aşamalarda katılımcılar hem teorik bilgiler edinmiş hem de pratik uygulamalar yaparak deneyim kazanmışlardır.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen eğitimlerin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, öğrencilerin edindikleri bilgi ve deneyimleri aktarabilecekleri atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Ayrıca proje çıktıları dijital ortamda arşivlenerek kalıcı bir eğitim materyali oluşturulmuştur. Proje sonrasında öğrencilerin gönüllü olarak çocuk atölyeleri düzenlemesi, kukla sanatının daha geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlamıştır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında projenin; öğrencilerin yaratıcı potansiyellerini ortaya çıkarma, mesleki farkındalıklarını artırma ve disiplinler arası sanatsal uygulamalara yönelik ilgilerini güçlendirme noktalarında etkili olduğu görülmüştür. Elde edilen anket verileri; kukla sanatının eğitimde hem bireysel gelişim sağlama hem de mesleki perspektif kazandırma açısından önemli bir araç olarak değerlendirilebileceğini desteklemektedir.

Ayrıca kuklanın kültürel ve sanatsal bir miras olarak ele alınıp kamusal alanda etkin bir şekilde kullanılması, bu sanatın sürdürülebilirliği adına önemli bir farkındalık yaratmıştır. Kukla performanslarının kamusal alanda sergilenmesi; yerel halkın ve turistlerin sanata olan ilgisini artırmış ve kültürel etkileşimi teşvik etmiştir. Safranbolu'da gerçekleştirilen bu etkinlikler, kentin sanat ve turizm potansiyelini güçlendiren önemli bir adım olarak değerlendirilmiş ve çalışmanın kent ölçeğindeki etkileri somut olarak gözlemlenmiştir.

Sonuç

Bu proje, kukla sanatının sanat eğitimi bağlamında hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sunduğu katkıları ortaya koymaktadır. Kukla yapımı ve performans süreçleri aracılığıyla; öğrencilerin yaratıcılık, ifade becerisi, motivasyon ve disiplinler arası düşünme kapasitelerinde belirgin bir gelişim gözlemlenmiştir. Aynı zamanda yerel kültürle bütünleşen mekâna özgü uygulamalarla, sanatın kamusal alanda görünür kılınması sağlanmış ve toplumsal farkındalık artırılmıştır. Disiplinler arası sanat anlayışını temel alan bu yaklaşım; kukla sanatının sadece geleneksel bir kültürel miras unsuru olmadığını, aynı zamanda çağdaş sanat üretiminde ve eğitim süreçlerinde yaratıcı, etkileşimli ve dönüştürücü bir rol üstlenebileceğini göstermiştir.Bu doğrultuda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- **Disiplinler arası yaklaşımın sanat eğitimine entegrasyonu**: Kukla yapımı ve performansı, sanat eğitimi programlarına dâhil edilerek öğrencilerin farklı disiplinlerden beslenen deneyimler kazanmaları sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirirken aynı zamanda motivasyonlarını artıracaktır.
- **Sürdürülebilir sanat projelerinin teşviki**: Kukla sanatı gibi disiplinler arası uygulamaların kalıcı hale gelmesi için uzun vadeli eğitim ve atölye programları oluşturulmalıdır. Bu tür projeler, öğrencilerin mesleki çeşitlilik ve sanatsal derinlik kazanmalarına katkıda bulunacaktır.
- **Toplumsal farkındalığın güçlendirilmesi**: Açık hava performansları ve halka yönelik sanat etkinlikleriyle kukla sanatı daha geniş kitlelerle buluşturulmalı, toplumun sanatsal üretimlere katılımı desteklenmelidir. Yerel yönetimlerin ve sanat kurumlarının bu alanda sağlayacağı destek, kültürel mirasın korunmasına ve yaşatılmasına katkı sunacaktır.
- **Akademik ve kültürel iş birliklerinin artırılması**: Kukla sanatı, görsel sanatlarla ilişkilendirilerek yeni yaratıcı projelere dönüştürülmelidir. Üniversiteler, sanat merkezleri ve yerel yönetimler arasındaki iş birlikleriyle bu projelerin ulusal ve uluslararası görünürlüğü artırılabilir.

Sonuç olarak, kukla sanatı; sanatsal üretim, kültürel aktarım ve eğitsel kazanımlar arasında güçlü bir köprü kurma potansiyeline sahiptir. Proje sürecinde ortaya çıkan deneyimler, kuklanın yalnızca geçmişe ait bir anlatı biçimi değil, aynı zamanda çağdaş sanatın yaratıcı araçlarından biri olduğunu göstermektedir. Bu tür projelerin devamlılığı, sanat eğitiminin çeşitlenmesi ve yenilikçi öğrenme ortamlarının oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Baird, Bil. The Art of the Puppet. New York: Macmillan,1965.

Baydemir, Hüseyin. "Özbek Koğırçak (Kukla) Tiyatrosu Uzbek Puppet Theatre". (2011) 2 Mayıs 2024. https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/uzbek-puppet-theatre.pdf

Bayrak, Özcan ve Çelik, Mehmet. "Türk Kültüründe ve Dünyada Kukla". (23 Eylül 2019) 20 Mayıs 2023. https://sobider.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=36867

Belirsiz, 31 Agustos 2023. https://wepa.unima.org/en/muppet/

Bunyak, Sinem. "3-12 Yaş Yaygın Gelişimsel bozukluğu Olan Çocuklarda Kukla Modeli İle Hikaye Temelli Grup Çalışmasının Çocuklardaki Empati ve Duygu İfadesine Etkisi". (2022) 2 Ocak 2023. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Csikszentmihalyi, Mihaly. "Flow and The Psychology of Discovery and İnvention." (Temmuz 2007) 20 Şubat 2025. https://inspiredbyislam.wordpress.com/wp-content/uploads/2022/08/creativity-flow-and-the-psychology-of-discovery-and-invention-mihaly-csikszentmihalyi-z-lib.org_.pdf

Çelik Bayrak, Sevcan. "Okul Öncesi Eğitimde Kukla Çeşitleri ve Kuklanın Önemi" (30 Aralık 2025) 10 Aralık 2022. https://tidsad.com/files/tidsad_makaleler/1f68adbd-f038-42a1-9334-f0d1e3f1ea3a.pdf

Çetin, Adnan. Şimşek Nuriye. "Kukla Kullanmanın Öğrenme Üzerindeki Etkileri: Alan Yazın Çalışmalarının İncelenmesi". (27 Haziran 2016) 9 Aralık 2022. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/226534

Çiçek, Duygu. "Bebeklerde Üriner Kateterle İdrar Kültürü Alınması Sırasında Parmak Kukla Oynatmanın Ağrı ve Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkisi". (2022) 2 Ocak 2023. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Daştan, Nihalgül. "Dramatik Bir Gösterim Türü Olarak Türk Kukla Tiyatrosu", (2018) 15 Aralık 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=MTvRm3JA00tdtUTQOagukA&no=8ntRQwGc1l5LYu6h_TOjKQ

Eisner, W.Elliot. "The Arts and the Creation of Mind". (Mayıs 2003). 17 Mart 2025. https://www.jstor.org/stable/41483337?origin=JSTOR-pdf

Güler, Mediha., Özdemir, Melda. "Türkiye'de Kuklacılık ve İpli Ahşap Kukla Yapımından Bir Örnek".(2007) 30 Mart 2023. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/77160?utm_source=chatgpt.com

Güneş, Seçkin. "Sanat İyileştirir", (Ağustos 2023). 18 Şubat 2024.https://www.unima.org.tr/wp-content/uploads/2023/08/11_Unima-Bulteni.pdf

Kröger, Tarja., & Nupponen, Anne. Maria. "Puppet As A Pedagogical Tool: A Literature Review. International Electronic Journal Of Elementary Education" (2019). 7 Mart 2024. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1212334.pdf

Luen, Loy Chee. "Puppetry Actıvıtıes In Early Chıldhood Programmes" (6 Mayıs 2021) 23 Ekim2023. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1296712.pdf

Öcal, Erdinç., & Karademir, Adülhamit. "Erken Çocukluk Dönemi Fen Eğitiminde Kukla Yapım-Oynatım Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Eleştirel ve Yaratıcı Düşünmeleri Üzerine Etkisi" (29 Haziran 2022) 17 Agustos 2023. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2342320

Öztürk, Işın. Ersan. "Çocuklarla İletişimde Bir Araç Olarak Kuklaların Etkisi" (8 Şubat 2022) 19 Kasım 2023. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2426348

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, "Kukla". 18 Aralık 2022. https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12746/kukla.html

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Kuklalar". (2013) 14 Aralık 2022. http://ismek.ist/files/ismekOrg/file/2013_hbo_program_modulleri/Kuklalar.pdf

Temur, Nezir. "Türk kültür Dünyasında Kudhurçuk'tan Kovırsak'a: Kazak Kukla Sanatı Orteke" (1 Agustos 2017) 19 Aralık 2022 https://dergipark.org.tr/tr/pub/estudamegitim/issue/40297/481294

Unima, (Union International De La Marionette), (2021) 18 Aralık 2022. http://www.unima.org.tr/hakkimizda/

UNİMA, (Union International De La Marionette), (Şubat 2024) 18 Aralık 2024. https://www.unima.org.tr/wp-content/uploads/2024/02/UNIMA-Turkiye-Bulteni_Sayi-12_Subat.pdf

Yakıcı, Ali. " Evrensel Bir Tiyatro Sanatı Olan Kuklanın Anadolu İnsanının sosyal ve Kültürel Hayatına Etkisi". (2009) 21 Mayıs 2024. https://www.millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=81&Sayfa=31

Yaman Örendil, Yıldız. "Eğitimde Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Drama ve Kukla". (2017) 13 Aralık 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=3zG6u0OcQq5zJUjZnGavhQ&no=KV4GTgTIN0SSSu7_xKWyyw

Yerdelen, Selda."Evliya Çelebi Seyahatnamesindeki Gölge ve kukla Sanatçıları, Çalgıcılar, Kollar". A.Ü Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (12), 53-64. 18 Aralık 2022. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2848/39622

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/hangisi-insan-hangisi-kukla-42122577 erişim 29-03-2025

Görsel 2-13: Asuman Özdemir arşivine aittir.

THE USE OF PUPPET MAKING AND PERFORMANCES THROUGH AN INTERDISCIPLINARY APPROACH IN ART EDUCATION

ABSTRACT

This study examines the effects and pedagogical contributions of puppetry—which holds a significant place among traditional Turkish arts—on creative thinking, social skills, and communication within contemporary art education. The research was conducted at Karabük University with twelve volunteer participants selected from students studying art. During an 11-day workshop, participants created puppets based on their individual narrative designs, actively engaged in performance processes, and interacted with audiences across the city. In this context, puppetry was utilized not only as a traditional art form but also as an effective educational tool and a component of interdisciplinary learning. Data obtained from post-training questionnaires indicated that students demonstrated significant improvement in areas such as creativity, interdisciplinary thinking, and self-confidence. The study concludes that puppetry can offer an innovative model for faculties of education and art schools by transforming artistic and cultural heritage into a pedagogical instrument. Furthermore, the research aims to contribute to the socio-cultural fabric of Safranbolu by integrating historical and cultural heritage with artistic practices.

Keywords: Puppetry, Culture, Visual Arts, Sustainability, Safranbolu, Traditional Arts